

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Stefan Balcanovic

Digitala nödtestamenten – en förglömd rättighet?

En komparativ studie av möjligheten att upprätta digitala nödtestamenten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2021

Innehåll

Summary	3
Sammanfattning	4
Förord	5
Förkortningar	6
1 Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställningar	8
1.2 Avgränsningar och terminologi	9
1.3 Material och metod	9
1.4 Forskningsläge	10
1.5 Uppsatsens disposition	10
2 Rättshistorisk utveckling	11
2.1 Utvecklingen av dagens lagstiftning	12
2.1.1 Det nordiska familjerättssamarbetet	13
3 Svensk testamentsrätt	14
3.1 Nödtestamentets formkrav	15
3.1.1 Muntligt nödtestamente	15
3.1.2 Holografiskt nödtestamente	17
3.1.3 Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål T 11306-12	18
3.2 Kravet på nöd eller sjukdom	19
3.2.2 NJA 1993 s. 341	20
4 Dansk testamentsrätt	21
4.1 Avsaknaden av formkrav	22
4.1.1 Bevisbörda och krav på testatorn	23
4.2 Kravet på nöd eller sjukdom	24
4.2.1 U 2000.1989 H	25

5 Analys och slutsats	26
5.1 Formkraven i förhållande till testatorsviljan	26
5.1.1 Rättshistorisk inverkan	27
5.2 Avslutande kommentarer	28
Käll- och litteraturförteckning	30
Rättsfallsförteckning	34

Summary

In a case from 2013, a situation arose where a digitally drawn emergency will was not considered meeting the formal requirements specified in the Swedish inheritance law. The purpose of this work is therefore to demonstrate why digitally drawn emergency wills can not be legitimized under current Swedish legislation. In contrast to the Swedish legal system, digitally drawn emergency wills are accepted in Denmark. While answering the main question, a comparative study is being made with Danish law to better illustrate the problems of how the Swedish act is formulated. Historical aspects are also mentioned in this work in order to support some of the arguments.

Extensive literature studies are combined with extracts from case law and existing legal preparatory work, in order to answer the main question of this paper. The results of the study show that digitally drawn emergency wills cannot be legitimized according to Swedish law because they impossibly meet today's requirements for the presence of solemnity witnesses or the existence of a signature. In Denmark however, digital emergency wills are accepted because the law does not set any formal requirements at all. The legal systems therefore differ in that Swedish law allows the formal requirements to govern the legitimacy of the emergency will, while Danish law has a greater focus on the testator's will per se.

Keywords: emergency will, inheritance law, law history, digital, holographic

Sammanfattning

I ett rättsfall från 2013 aktualiserades en situation där ett digitalt upprättat nödfallstestamente inte ansågs uppfylla de formkrav som anges i ÄB. Syftet med denna rättsvetenskapliga uppsats är att därför påvisa varför digitalt upprättade nödtestamenten omöjligen kan legitimeras enligt nuvarande lagstiftning i Sverige. I kontrast till det svenska rättsväsendet accepteras digitalt upprättade nödtestamenten i Danmark. I besvarandet av huvudfrågan görs således en komparativ studie med dansk testamentsrätt för att bättre illustrera problematiken med den svenska de nu gällande formkraven. Historiska aspekter nämns också i denna rättsvetenskapliga uppsats i syfte att förklara de nuvarande bestämmelsernas utformning.

För att kunna undersöka uppsatsens huvudfråga kombineras omfattande litteraturstudier med utdrag ur rättspraxis och förarbeten. Resultatet av studien visar att digitalt upprättade nödtestamenten inte kan legitimeras i svensk rätt eftersom sådana omöjligen uppfyller dagens krav på närvaron av solennitetsvittnen eller existensen av en underskrift. I Danmark godtas digitala nödtestamenten eftersom lagrummet ej ställer upp några formkrav. Rättssystemen skiljer sig därför åt genom att svensk rätt låter formkraven styra nödtestamentets legitimitet, medan dansk rätt innehar ett större fokus på testatorsviljan.

Nyckelord: nödtestamente, arvsrätt, rättshistoria, digitalt, holografiskt

Förord

Denna uppsats har inneburit en lärorik resa för egen del. Genom detta skrivande har jag upptäckt sidor hos mig själv jag inte trodde vore möjliga.

Ett stort tack riktas därför till dig som bidragit med tips och råd. Jag vill också tacka dig som tar del av denna uppsats. Minst sagt vill jag även tacka de nära och kära som givit stöttning under arbetsprocessen – en stor del av denna uppsats möjliggjordes tack vare er.

Lund, maj 2021

Stefan Balcanovic

Förkortningar

AL	Arveloven (515/2007)
Bet.	Betänkande ¹
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
MESL	Magnus Erikssons stadslag
NJA	Nytt juridiskt arkiv (I, II)
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SdmL	Södermannalagen
SkL	Skånske lov (skånelagen)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
TFA	Tidsskrift for Familie- og Arveret
U	Ugeskrift for Retsvæsen
VsL	Valdemars Sjællandske lov (Valdemars lag)
ÄVgL	Den äldre västgöotalagen
ÄB	Ärvidabalk (1958:637) ²
ÖgL	Östgöotalagen

¹ Förkortningen tillämpas i både svensk och dansk rätt.

² Observera att 2 kap. i denna uppsats refererar till tidigare versioner av ÄB.

1 Inledning

I februari 2014 uppmärksammades, via en intervju, ett fall där en tjugosjuårig man inte fick testamentera bort sina tillgångar genom förmedling av ett sms.³ Mannen i fråga hade inför sin bortgång önskat att få testamentera bort pengar, en bil och en lägenhet till bekanta. Eftersom HD beslutade att inte behandla fallet vidare fastslogs Svea hovrätts nekande dom.⁴ I intervjun med journalisten anger Brattström att mannen hade haft större möjlighet till efter rättelse om han använt “papper och penna”. Händelsen aktualiserar således frågan om lagstiftningens verkliga anpassning till samtiden då mannens vilja inte kunnat efterlevas.

Ett nödtestamente aktualiseras i de fall ett ordinärt testamente inte kan upprättas. Sådana testamenten kan utifrån nuvarande bestämmelser tillkomma antingen muntligen eller skriftligen (holografiskt).⁵ Bakom möjligheten till ett nödtestamente föreligger tanken att de ordinarie formkraven är inhumana för den som befinner sig i fall av sjukdom eller nöd.⁶ Bland annat denna syn delas även av det danska rättsväsendet sedan lagstiftningen i bägge länder utvecklats parallellt med varandra.⁷ Det är därav av stort intresse att belägga en komparativ studie med den danska rätten för att kunna illustrera diverse sätt att angripa digitalt upprättade nödtestamenten.

Ända sedan nödtestamentets framväxt som legitim testamenteringsform har det ansetts svårt att de facto fastslå en testators yttersta vilja. Existerande formkrav försöker därav befästa en trygghet hos träffande parter vad gäller äktheten i nödtestamentet. Korrekt uppfyllda formkrav anses per se bevisa

³ Aldijana Talic, “Han fick inte testamentera bort sina pengar via sms”, *Sveriges Radio*, 24 februari 2014, <https://sverigesradio.se/artikel/5791414>, hämtad 21 april 2021.

⁴ Jfr. Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål T 11306-12; se 3.1.3 kap.

⁵ Margareta Brattström och Anna Singer. *Rätt – Arv. Fördelning av kvarlåtenskap*. 4 uppl. Uppsala: Iustus Förlag AB, 2009, s. 97.

⁶ Anders Agell. *Testamentsrätt. En lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull*. 3 uppl. Uppsala: Iustus Förlag AB, 2003, s. 43.

⁷ Susanne Jakobsen, “Er dansk testamente gyldigt i Sverige?”, *Berlingske*, 7 juni 2012, <https://www.berlingske.dk/er-dansk-testamente-gyldigt-i-sverige>, hämtad 26 april 2021.

den verkliga testatorsviljan.⁸ I sammanhanget växer dock tanken kring hur det svenska rättsväsendet bör betrakta *digitaliserade* nödfallstestamenten ur ett bevishänseende. Även om det stod klart att tjugosjuåringen var den verkliga testatorn kunde inte formkraven anses uppfyllda.⁹ Sett ur ett nutida perspektiv tydliggörs uppsatsämnet alltmer i takt med att digitaliseringen blivit vardag och att en pandemi¹⁰ varit för handen sedan en tid tillbaka. På så vis är ämnet för denna rättsvetenskapliga uppsats av stort intresse för såväl juridiken som för samhället i övrigt.

1.1 Syfte och frågeställningar

Denna rättsvetenskapliga uppsats avser att huvudsakligen undersöka varför digitalt upprättade nödfallstestamenten inte legitimeras i svensk rätt. Valet av specifikt nödfallstestamenten sammanhänger med att elektronisk utrustning, i dessa fall, inte vägts in vid utformandet av den svenska lagstiftningen. Som en naturlig följd av detta jämförs det rådande rättsläget i Sverige med det i Danmark. Genom en sådan jämförelse illustreras en klarare bild av varför testamentsformens legitimitet saknas inom det svenska rättsväsendet. Följande frågeställningar ska därför behandlas i denna rättsvetenskapliga uppsats.

1. Varför är digitalt upprättade nödfallstestamenten omöjliga att legitimera enligt svensk rätt?
2. Hurudant betraktas digitala nödfallstestamenten i dansk rätt?
3. På vilket sätt skiljer sig de bägge rättssystemen från varandra på området?

⁸ SOU 1929:22, s. 140.

⁹ Brattström. *Rätt – Arv. Fördelning av kvarlåtenskap*, s. 97–98.

¹⁰ Den rådande coronaviruspandemin åsyftas.

1.2 Avgränsningar och terminologi

Initialt begränsar sig uppsatsen till svensk och dansk rätt. I de fall någon annan rättsordning nämns i texten ska denna ses som ett komplement till övriga angivelser. Trots sin relevans nämns inte EU-rätten i någon större omfattning. Med beaktande av arbetets syfte begränsar sig fortsättningsvis denna uppsats till de angivelser i ÄB respektive AL som korrelerar till nödtestamentet såsom rättsinstitut. I sammanhanget återfinns de främsta begränsningarna i avsnitten som behandlar historiska aspekter. Uppsatsen behandlar information från 1200-talet och framåt. I avsaknad av relevans för syftet behandlas därför ej den romerska rättens lära om universalsuccession. Systemet med legat har av samma anledning också uteslutits. Texten koncentrerar sig på fakta som hänförs till utvecklingen av ÄB:s formkrav.

Vad gäller terminologiska förekomster i uppsatsen bör följande klargöranden ske. Begreppet *nödfallstestamente* ska likställas med *nödtestamente*. Vad som vidare avses med *digitalt upprättade nödtestamenten* är sådana vilka framställts med elektronisk utrustning såsom sms, mejlkonversationer, videoinspelningar och dylikt. Fortsättningsvis ska angivelsen *nordisk rätt* tolkas i ljuset av uppsatsens syfte varvid explicit dansk och svensk rätt avses. Med *testator* avses den person som upprättar testamentet medan *solemnitetsvittnen* avser de som vittnar i sammanhanget. Vid förekomst av dansk och latinsk terminologi anges diverse förklaringar i den löpande texten.

1.3 Material och metod

I skrivandet av denna uppsats har extensiva litteraturstudier kombinerats med utdrag ur praxis och förarbeten. Den praxis och de förarbeten som används syftar till att bidra med information i form av förstahandskällor. Vidare är det både svensk- och danskspråkig information som har

behandlats, vilket gäller samtliga typer av rättskällor. Begreppsskillnader har beaktats under skrivprocessen.

Fundamentalt tillämpar denna uppsats en komparativ metod mellan den svenska och den danska rätten. Rättsdogmatiken ställer krav på en klar förståelse av bägge rättssystem och att det föreligger motstående intressen som kan jämföras.¹¹ Således lämpar sig den komparativa metoden i denna uppsats sedan den danska och svenska rätten ser olika på nödtestamentet. Den historiska bakgrunden används vidare för att underbygga förståelsen av den nuvarande rätten. Vid sidan av komparativa och historiska förhållningssätt finns slutligen inslag av viss rättssociologi.

1.4 Forskningsläge

Sedan testamentsrätten är ett snävt område blir befintligheten av forskningsunderlag mindre i jämförelse med andra rättsområden. Vidare öppnar inte denna uppsats för beaktandet av något större forskningsinnehåll på grund av sin karaktär. På det rättshistoriska området finnes dock en stor mängd litteratur som rör sambandet mellan samhällsutvecklingen och lagarnas framväxt. Brattström och Agell omnämns i flertalet verk. I övrigt hänvisas gemene man till lagförarbeten och praxis.

1.5 Uppsatsens disposition

Av konstruktiva skäl följer uppsatsens uppbyggnad de frågeställningar som finns ställda. I 2 kap. anges den historiska utvecklingen – en förståelse av nödtestamentets framväxt förutsätter viss historisk vetskap om rättsområdet i sig. Därefter behandlas den svenska rätten i 3 kap. medan den danska rätten behandlas i 4 kap. I 5 kap. återfinns analysen.

¹¹ Maria Nääv och Mauro Zamboni (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 2013, s. 41–43.

2 Rättshistorisk utveckling

Testamentet såsom rättsinstitut introducerades i Sverige under 1200-talet, i takt med att den kyrkliga makten expanderade såväl geografiskt som politiskt. Sett ur ett germanskt perspektiv var det å ena sidan inte önskvärt att utesluta arvingar vid bortgivandet av jord eller gods. Det ansågs viktigt att bibehålla en samhällelig och familjär stabilitet. Från kyrkligt håll fanns det å andra sidan ett intresse av att tillvarata ekonomiskt och socialt inflytande; genom testamenta ad pias causas¹² och arvsavtal tillförsäkrades ofta denna makt. Härvidlag är det alltså möjligt att i de äldsta landskapslagarna urskönja en tvist mellan den världsliga och den kyrkliga åskådningen.¹³ Med beaktande av ÄVgL – särskilt 10 kap. ÄB – framhölls bland annat att inget fick givas bort till arvingars nackdel utan deras samtycke, varefter det dock föreskrevs att bifall från “lärda män” inte fick vägras enligt “Guds rätt”. Annorlunda benämnt hade kyrkan i enskilda fall företrädde framför arvingar vid en borttestamentering. Som en reaktion på denna åtskillnad inleddes därför under slutet av 1200-talet utvecklandet av formkrav, hänförbara till de i dagens ÄB. Noterbart är att ÖgL i 4 kap. ÄB exempelvis angav ett förbud mot borttestamentering till annan än kyrka eller kloster, utan arvingars samtycke, som en kompromiss mellan den regionala och den kanoniska rätten. Liknande kompromisser gjordes dock inte vid omarbetandet av SdmL år 1325, där några stadganden inte alls nämndes på området av klagande skäl.¹⁴

I utvecklingen av testamentsrätten gjordes senare en juridisk åtskillnad mellan stad och landsbygd. Då städerna successivt konkurrerade om makt med både landsherrar och kungar utvecklade de sina egna rättskällor. Jurisdiktionerna täckte huvudsakliga områden och testamentsrätten var inget undantag; testamentsrätten som egen disciplin vann allmänt

¹² Sv. *testamentering för religiösa eller välgörande (i.e. spirituella) ändamål.*

¹³ Gabriela Bjarne Larsson, “Omsorg av själen – vård av kroppen”, *Historisk tidskrift*, 131:3, 2011, s. 435–437.

¹⁴ Kompendier utgivna av Juridiska Föreningen vid Stockholms universitet. *Svensk rättshistoria. II. Familjerättens historia efter föreläsningar av Professor Jan Eric Almquist*. 3. uppl. (rev.). Stockholm: Juridiska Föreningens Förlag, 1964, s. 140–142.

erkännande i främst städerna då de sociala behoven differentierade sig från landsbygden. I det senmedeltida Danmark angav exempelvis SkL och VsL arvsrättsliga bestämmelser för Skåneland¹⁵ vari det stadgades särskilda regleringar för städer. Med beaktande av MESTL från 1618 byggde även den svenska stadsrätten på en viss nivå av kungliga privilegier.¹⁶ I MESTL gjordes exempelvis ingen distinktion mellan förordnanden för fromma ändamål och legat till enskilda personer, vilket annars var fallet. Risken att underminera kyrkans ställning är en orsak som återupprepas till detta. I samma lag angavs även bestämmelser för muntligt testamente. Vid sådana sammanhang krävdes ett erkännande av den yttersta viljan under ed och i närvaro av minst tre vittnen.¹⁷

Den begränsade testationsrätten kom att utvecklas ytterligare genom 1686 års testamentsstadga. Under denna tidsperiod gavs kvinnor möjlighet att upprätta testamenten sedan det tidigare endast var ställt “myndiga män”. Det skulle dock dröja innan åtskillnaden mellan stad och landsbygd ersattes med några nationellt enhetliga bestämmelser. Åtskillnaden bibehålls även i 1734 års testamentslag vari olika lagrum tillämpades för respektive jurisdiktion. Detta system betraktades av gemene man som mycket konservativt och förlegat. Av den anledningen bidrog reformer under mitten av 1800-talet till att exempelvis arvejordsystemet på landsbygden avskaffades medan systemet med laglotter blev nationellt gällande.¹⁸

2.1 Utvecklingen av dagens lagstiftning

Dagens regelverk på området härrör i huvudsak från 1920-talet, då Lagberedningens förslag till *lag om testamente* upptogs. Med beaktande av den senare tillkomna testamentslagen togs ett stort beaktande gentemot främmande rättsordningar såsom den preussiska civillagen från 1794 och

¹⁵ Dagens Halland, Skåne, Blekinge och Bornholm.

¹⁶ Kjell Å Modéer. *Historiska rättskällor i konflikt. En introduktion i rättshistoria*. 3. uppl. Stockholm: Kjell Å Modéer & Santérus Förlag, 2010, s. 57–59.

¹⁷ Kompendier utgivna av Juridiska Föreningen vid Stockholms universitet, s. 143–144.

¹⁸ Ibid, s. 144–146; beakta även 1857 års förordning.

den franska civillagen (code civil) från 1804.¹⁹ I 1930 års testamentslag lades grunden till dagens gällande rätt. Vissa ändringar togs upp i 1958 års ärvdabalk utan att däremot ändra mycket av regelverket i sak.²⁰ År 1989 ändrades proceduren för sättet att hantera testamenten efter dödsfallet. I samband med att de nya reglerna trädde i kraft avskaffades bevakningsinstitutet. Det åligger numera arvingarna att själva klandra eller utge diverse förklaringar som att exempelvis avstå från arvet.²¹ De nuvarande bestämmelserna, inklusive den om nödtestamenten, trädde i kraft år 2013.

Sedan tillkomsten av 1930 års testamentslag har det diskuterats huruvida testamentet såsom rättsinstitut ska anses vara en offentlig eller privat angelägenhet. I andra rättsordningar, däribland Danmark, ska det ordinära testamentsförordnandet ske inför en offentlig myndighet – en notarie. Sådana rättsinstitut benämns *notariattestamenten*. Till skillnad från Danmark har den svenska rättsordningen hittills ansett testamentet vara en privat angelägenhet. Således stärktes det privata inslaget genom att inte lagstifta om notariattestamenten i samband med införandet av 1930 års lag.²² I Danmark är dock notariattestamenten alltjämt existerande även om traditionen av att inte involvera statliga myndigheter i upprättandeprocessen också delas av det danska rättsväsendet.²³

2.1.1 Det nordiska familjerättsarbetet

Samarbetet mellan de nordiska länderna är ett viktigt inslag i rättsutvecklingen. Med anledning av det historiska, sociala och geografiska sambandet mellan länderna har det kommit att bli givande med gemensamma juridiska särdrag också. De gemensamma strukturerna till trots kan den nordiska rätten delas in i ett östnordisk rättsväsende, där

¹⁹ Prop. 1930:10, s. 52–53.

²⁰ Jfr. SOU 1954:6, s. 79; Prop. 1958:144, s. 18.

²¹ Jfr. Prop. 1988/89:88, s. 11–12.

²² Kent Källström. *Om testamentsförordnande*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2015, s. 16–17.

²³ Viggo Bentzon. *Den danske arveret*. 1. uppl. Köpenhamn: G. E. C. GADs Forlag, 1910, s. 74–76.

Sverige och Finland ingår, och ett västnordisk rättsväsende där Danmark, Norge och Island hör till.²⁴ Som nämnts i tidigare delkapitel har inte den svenska arvsrätten genomgått några större förändringar sedan 1988 års reform. Parallellt kan det hävdas att de övriga nordiska länderna, särskilt Danmark, genomgått diverse reformer av sin arvsrätt. Detta exemplifierar vikten av internationellt samarbete.²⁵

År 1934 antogs den nordiska arvsrättskonventionen vilken syftade till att förenkla rättsprocesser där nordiska medborgare hade anknytning till annat nordiskt land. I förhandlingar mellan de nordiska länderna jämfördes ländernas då gällande arvsrättsliga bestämmelser för att utveckla gemensamma principer på rättsområdet.²⁶ I nutid anger till och med EU:s arvsförordning²⁷ att Sverige tillåts tillämpa den nordiska arvsrättskonventionen framför förordningens bestämmelser i vissa angivna hänseenden. Utan att vidare beröra konventionens innehåll utgör detta ett gott exempel på att den nordiska rätten bär många likheter.²⁸

3 Svensk testamentsrätt

Förutom den ordinarie formen av testamente (10 kap. 1 § ÄB) föreligger två ytterligare former, vilka benämns som *nödtestamenten*. Dessa två former, muntligt respektive skriftligt²⁹, får endast tillämpas under de förutsättningar som uttryckligen anges i 10 kap. 3 § ÄB och är subsidiära till den ordinarie formen. I det ena ledet ska formkraven uppfyllas och i det andra ska en nödsituation ha ansetts föreligga, vilket illustreras nedan.³⁰

²⁴ Anders Agell och Peter Lødrup et al. *Äktenskapsrätten och successionsrätten i de fem nordiska länderna. Om möjligheterna och nyttan av lagharmonisering. En sammanfattande rapport*. 1. uppl. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, 2002, s. 37.

²⁵ John Asland et. al. *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden*. Oslo, 2012, s. 40–42.

²⁶ Den nordiska konventionen om arv m.m. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet, s. 11.

²⁷ Europaparlamentet och rådets förordning (EU) nr 650/2012 av den 4 juli 2012.

²⁸ *Ibid*, s. 68–74.

²⁹ Även benämnt *holografiskt*.

³⁰ Anders Eriksson. *Arv och testamente*. Stockholm: Anders Eriksson/Thomson Förlag AB, 2008, s. 60.

3.1 Nödtestamentets formkrav

Sett ut ett lagtekniskt perspektiv legitimeras formkraven genom att de i grunden tillämpas som verktyg för att bevisa den yttersta viljan hos testatorn. Formkraven för ömse typ av nödtestamente stödjer sig i huvudsak på två bedömningsgrunder. Å ena sidan måste testatorsviljan kunna bevisas. Å andra sidan måste testatorn, med beaktande av nödsituationen, dessutom kunna ges utrymme att yttra sin vilja. Dessa bedömningsgrunder kan tillämpas i olika grad beroende på om det är ett muntligt eller ett skriftligt nödtestamente som aktualiseras.³¹

I RH 1983:11 ställdes exempelvis frågan om ett muntligt nödtestamente, som upprättats i en nödsituation, kan tolkas friare och med ett lägre krav på anknytning till angivelsen än ett skriftligt förordnande. Tvisten avsåg fastställande av arvsskatt, där testatorn före sin död förordnade att hustruns systerdotter skulle ta del av kvarlåtenskapen efter hustruns död. Innan hustruns bortgång upprättade dock hon ett eget testamente med angivelsen att kvarlåtenskapen skulle tillfalla “systerdottern eller hennes bröstarvingar”. Tingsrätten ansåg arvsavståendet vara för stort medan hovrätten förespråkade ett större hänsynstagande till “övriga omständigheter” och accepterade testamentet. Svaret blir således jakande.

3.1.1 Muntligt nödtestamente

Med beaktande av angivelsen i 10 kap. 3 § första stycket ÄB ska det muntliga nödtestamentet vara upprättat inför två solennitetsvittnen för att vinna giltighet. Till skillnad från den ordinära testamentsformen avges testatorsviljan muntligen i stället för skriftligen. Yttrandet ska enligt praxis utgöra ett förordnande som testatorn önskar sig samt ha en viss bestämdhet och inte vara fogsam.³² I NJA 1938 s. 58 hade en sjuttioåttårig kvinna

³¹ Viola Boström. *Tolkning av testamente*. Umeå: författaren och Juridiska institutionens skriftserie, 2003, s. 79–80.

³² Jfr. Göran Lind & Gösta Walin. *Kommentar till ärvdabalken, del I*. 6. uppl. Stockholm: författarna och Norstedts Juridik AB, 2008, s. 289–290; se även 3.2 kap. nedan.

drabbats av ett slaganfall och därefter blivit tillfrågad av flera personer om hennes kvarlåtenskap skulle tillfalla en viss person varpå hon kort svarar "ja, ja". Kvinnan dog dagen efter yttrandet, vilket inte ansågs styrka ett testamentsyttrande. Med beaktande av NJA 1939 s. 364 I fick en annan kvinna som låg på dödsbädden besvara en rad frågor avseende hennes kvarlåtenskap, i närvaro av tillkallade vittnen. Svaren bestod stundom av korta angivelser såsom "ja" och "allt" men var i sig fullt klara. Kvinnan avled dagen därpå men i detta fall accepterades yttrandena som nödtestamente.

Sedan testatorns viljeförklaring inte har stöd i någon egenupprättad skriftlig anteckning blir de bägge solennitetsvittnenas uppfattning av testatorsviljan betydande. Vittnesbehörigheten är densamma som för de vilka vittnar vid upprättandet av ett ordinärt testamente, i enlighet med 10 kap. 4 § ÄB. Även om det inte uttrycks i lagen förespråkas de bägge vittnena föra skriftliga noteringar av vad som sägs vid tillfället för nödsituationen. Noteringarna bedöms fortsatt som en del av det muntliga testamentet trots att de sker i skrift.³³

Vad gäller anmärkningar mot muntliga testamenten har särskilt två sakfrågor lyfts fram. Det ena är att förekomsten av tillfälliga och oöverlagda yttranden kan ge sken av en falsk testatorsvilja. Det andra är att förordnandets verkliga innehåll kan bli svårt att tyda. Med beaktande av angivelsen i 15 kap. 2 § ÄB blir nödtestamentet ogiltigt vid angrepp mot testationsfriheten eller i fall då testamentet uppsåtligen förstörts alternativt undanhållits. På så vis har den första anmärkningen angripits. Under förutsättning att kravet på nöd är uppfyllt anses fullt tillfredsställande garantier föreligga vad gäller testatorns uppsåt. Dessutom förutsätts vittnenas hågkomst säkrare representera vad som skett. Risker av minnesfel minskas ytterligare av den begränsade tid som tremånadersregeln sätter upp för verkställighet av nödtestamentet (10 kap.

³³ Birger Ekeberg och Harry Guldborg. *Den nya testamentslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag, 1931, s. 64.

3 § andra stycket ÄB) Därvid har även den andra anmärkningen angripits från lagstiftarens håll.³⁴

3.1.2 Holografiskt nödtestamente

Det holografiska nödtestamentet utgör den andra formen av rättsinstitut som anges i 10 kap. 3 § första stycket ÄB. Till skillnad från det muntliga nödtestamentet rör det sig här i stället om en egenhändigt upprättad handling vilken ska innefatta en underskrift av testatorn. Med beaktande av formkraven för ett ordinärt testamente enligt 10 kap. 1 § ÄB behöver inte underskriften ske i närvaro av två testamentsvittnen. Detta motiveras med att en uppkommen nödsituation förutsätts försvåra möjligheten till detta. För giltigheten av denna form ska således hindret främst avse anlitaandet av vittnen.³⁵

Intressant i sammanhanget är att hindret ska bedömas utifrån testatorns synvinkel. Då en person exempelvis gå bort innan åtanken att upprätta ett ordinärt nödtestamente hinner förverkligas kan 10 kap. 3 § ÄB aktualiseras.³⁶ I NJA 1967 s. 158 hade en svensk kvinna blivit svårt sjuk under en vistelse i Danmark varefter hon lades in på sjukhus för behandling. Egenhändigt formulerade hon ett testamente under vistelsen. När två sjuksköterskor tillkallades henne för att vittna valde hon däremot att avvisa bevitnandet. Anledningen var att hon hade tänkt upprätta ett ordinärt testamente efter hemkomsten till Sverige. Efter dödsfallet godtogs hennes anteckning som ett holografiskt nödtestamente då hinder för ett ordinärt sådant ansågs föreligga. Hindret bedömdes ur hennes perspektiv.

Som invändning mot det holografiska nödtestamentet kan nämnas att åsidosättandet av kravet på vittnen i sig kan göra det holografiska nödtestamentet onödigt svagt i förhållande till ett ordinärt testamente. I dessa fall blir den yttre situationen ensam ägnad att avgöra ifall det funnits

³⁴ Jfr. Göran Lind & Gösta Walin. *Kommentar till ärvdabalken, del I*, 2008, s. 291.

³⁵ *Ibid*, s. 293.

³⁶ Anders Agell. *Testamentsrätt*, s. 43–45.

utrymme för ogiltighet. Med andra ord antas nödsituationen omöjliggöra otillåtna inverkningar. På så vis får underskriften en liten praktisk skillnad ifall det kan antas att nödtestamentet representerar testatorns egentliga vilja.³⁷

3.1.3 Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål T 11306-12

Det aktuella rättsfallet rör en tjugosjuårig man som nära inpå ett begånget självmord gjorde diverse angivelser kring fördelningen av sin kvarlåtenskap via sms. Dessa angivelser var riktade till bekanta sedan mannen i fråga inte ville att modern skulle ta del av arvet. Angivelsen var välformulerade och innefattade pengar, en bil och en lägenhet. En tvist uppstod således mellan modern och de bekanta som mottog meddelandet.

Viktigt att beakta i sammanhanget är att den nu gällande lagstiftningen trädde i kraft år 2013.³⁸ På så vis hade underinstansen att ta hänsyn till 1958 års ÄB vid tillfället för rättsfallet. I detta avseende fann tingsrätten att nödtestamentet var giltigt trots att det inte var egenhändigt undertecknat. Tingsrätten grundade sin bedömning på förarbetena till lagen. Vid införandet av 1958 års ÄB syftade formkravet till att påvisa sambandet mellan testamentet och den rätte testatorn. I fallet var det ostridigt att tjugosjuåringen hade upprättat handlingen varvid det ansågs korrekt att ta hänsyn till syftet med lagen snarare än ordalydelsen. Tingsrätten angav vidare att den tekniska utvecklingen fortlöpt sedan införandet av 1958 års ÄB och att flera därför kan anses bära på en mobiltelefon framför papper och penna.

Hovrätten å sin sida ansåg att formkraven för ett giltigt, holografiskt nödtestamente inte var uppfyllt sedan sms inte kan undertecknas i rättens mening. Något undantag med hänsyn till syftet bakom lagen gjordes inte

³⁷ Jfr. Göran Lind & Gösta Walin. *Kommentar till ärvdabalken, del I*, 2008, s. 294.

³⁸ Jfr. 2.1 kap. ovan.

heller. På så vis kan det konstateras att formkraven innehar en mycket stark ställning i svensk rätt.

3.2 Kravet på nöd eller sjukdom

Ett nödtestamente får som utgångspunkt endast upprättas om nödfallet eller sjukdomen hindrar testatorn från att formulera ett ordinärt testamente. För personen som tänkt upprätta ett nödtestamente ska döden eller en oviss utgång på grund av sjukdom därför vara för handen. Ett nödtestamente kan dock aktualiseras även i fall av krig, sjönöd eller andra trängande situationer, där de ordinära formkraven omöjligen kan uppfyllas. Några närmare angivelser finns däremot inte då det överlämnats åt domstolar att tillämpa sin diskretion för att avgöra sakfrågan.³⁹

Vad som vidare ska observeras i sammanhanget är att tremånadersregeln utgör den yttersta gränsen för när rättsinstitutet kan nyttjas och tillämpas innan det förlorar sin verkan (10 kap. 3 § andra stycket ÄB). Har inget dödsfall inträffat inom denna tid har ingen nödsituation heller förelegat. I sådant fall bör testatorn ha haft möjlighet att upprätta ett testamente i enlighet med 10 kap. 1 § ÄB. Skulle testatorn dock, innan tremånadersperioden förflutit, ånyo hindras från att formulera ett ordinärt testamente, upphör tiden att löpa så länge nödsituationen är befintlig.⁴⁰ Tidsperioden i fråga ska räknas efter kalendern enligt *lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid*. Bakgrunden till tremånadersregeln är huvudsakligen att denna tidsperiod bedömts som tillräcklig för solennitetsvittnenas hågkomst av vad som angivits vid dödsfallet.⁴¹

Vid bedömningen av nödsituationens existens betonas i praxis att alltför stränga krav inte får ställas på varken situationen eller den enskilde. Prövningen ska ske utifrån testatorns perspektiv och med beaktande av

³⁹ Anders Eriksson. *Arv och testamente*, s. 160.

⁴⁰ Jfr. Göran Lind & Gösta Walin. *Kommentar till ärvdabalken, del I*, 2008, s. 294.

⁴¹ Birger Ekeberg och Harry Guldborg. *Den nya testamentslagen*, s. 65; jfr. 3.1.1. kap.

frågan huruvida personen med fog haft anledning att avvika från den vanliga ordningen.⁴² Hänsyn ska således tas till exempelvis en reducerad förmåga att yttra sig; att endast svara på enkla “ja- och nej-frågor” är dock inte tillförlitligt nog för att avgöra den yttersta viljan hos den döende.⁴³

Avseende bedömningen av nödtestamente vilka upprättats i samband med självmord kan vissa anmärkningar göras. Sedan nödfall inte ska bedömas alltför strikt kan fall av självmord tänkas grunda sig på någon form av nöd.⁴⁴ I praxis har det givits ett brett stöd för att nödtestamente, vilka upprättats i samband med självmord, ska anses ha utformats i nödfall. I NJA 1938 s. 511 hade en man begått självmord efter mottagandet av ett brev från polisen. Bakgrunden till brevet var att han försummat att deklarerat visst kapital i tid. I samband med dödsfallet hade mannen upprättat ett holografiskt testamente på ett pappersark, vilket godtogs av HD i enlighet med 10 kap. 3 § ÄB. Enligt resonemangen till beslutet skulle hänsyn tagas till att mannen hade fog för sitt agerande.

3.2.2 NJA 1993 s. 341

I oktober 1986 avled M på ett sjukhus i Storbritannien varpå hon efterlämnar sig maken B och deras två gemensamma barn. M var svensk medborgare medan maken var dansk; efter att ha levt en tid i Danmark flyttade familjen till Storbritannien där den aktuella händelsen senare inträffade. Dagen före sin död hade M fört diverse anteckningar i ett skrivblock som fanns tillgängligt på sjukhuset, där hon angav hur kvarlåtenskapen från henne skulle fördelas. Handlingen med titeln “Mine ønsker” angav bland annat att viss kvarlåtenskap skulle tillfalla M:s föräldrar. Till dessa anteckningar fanns även tre egenhändigt skrivna avskedsbrev som var undertecknade av henne. Utifrån dessa omständigheter uppstod en tvist mellan å ena sidan föräldrarna, å andra sidan maken och barnen, om anteckningarnas giltighet såsom testamente.

⁴² Se NJA II 1930 s. 197.

⁴³ Jfr. Nils Beckman SvJT 1937, s. 830; NJA 1932 s. 161 och NJA 1938 s. 58.

⁴⁴ Anders Eriksson. *Arv och testamente*, s. 161.

Kortfattat yrkade M:s mor att handlingen borde betraktas som ett holografiskt nödfallstestamente i enlighet med 10 kap. 3 § första stycket ÄB. Maken och barnen yrkade å sin sida att någon sådan giltig handling inte fanns då M inte befann sig i en nödsituation, samtidigt som anteckningarna med rubriken "Mine ønsker" inte var undertecknade.

I detta rättsfall behandlas således två huvudsakliga frågeställningar. Dels undersökte HD ifall handlingen kunde anses vara undertecknad, dels angreps frågan om det verkligen förelåg en nödsituation. Enligt HD var samtliga anteckningar att tillsammans beakta som ett giltigt nödtestamente. Sambandet gentemot de undertecknade avskedsbrevens var tillräckligt stort samtidigt som dödsfallet var att likställa med nöd. Rättsfallet illustrerar såväl vikten av att formkraven iakttas som att diverse principer avseende kravet på nöd ska beaktas.⁴⁵

4 Dansk testamentsrätt

Den danska bestämmelsen om nödtestamente anges i 65 § AL. I förhållande till den svenska angivelsen i 10 kap. 3 § ÄB är angivelserna nästintill identiska rent materiellt. Vad som dock skiljer lagrummen åt är att ett nödtestamente i Danmark kan upprättas "på en hvilken som helst måde" – med andra ord formkravslöst – medan den svenska angivelsen uppger muntligt respektive holografiskt nödtestamente som de enda alternativen, inkluderat diverse formkrav.

Ett danskt nödtestamente är subsidiärt till "notartestamenten" och "vidnetestamenten" (jfr. 63–64 §§ AL). I det första fallet rör det sig om testamenten vilka skriftligen upprättats och undertecknats inför en notarie. I det andra fallet handlar det om testamenten som formulerats antingen skriftligen med en underskrift eller inför två vittnen. Vid ett närmare beaktande av denna regel (64 § AL) finnes många likheter med

⁴⁵ Brattström. *Rätt – Arv. Fördelning av kvarlåtenskap*, s. 97–98.

utformningen av det svenska nödtestamente. I detta fall ska det dock inte röra sig om en nödsituation för att kunna aktualisera det danska vittnestestamente, parallellt med att bestämmelsen anger flertalet krav på vittnena som närvarar vid upprättandet.⁴⁶

Fortsättningsvis förutsätter även ett danskt nödtestamente att fall av sjukdom eller annan nöd föreligger i enlighet med 65 § första stycket AL. I praktiken ska testatorn rättshandlingen angår vara oförmögen att uppfylla de formkrav som sätts för de övriga två formerna. Noterbart är även att nödtestamente endast är giltigt under en begränsad tid. Överskrids tremånadersperioden som anges i 65 § andra stycket AL bortfaller testatorsviljan.⁴⁷

4.1 Avsaknaden av formkrav

Sedan 2008 föreligger inga särskilda formkrav för upprättandet av ett nödtestamente. Det enda som förutsätts är dels att ingen annan testamentsform kan tillämpas på grund av nödsituationen (65 § första stycket AL), dels att testamentet vinner verkställighet inom en tidsperiod av tre månader (65 § andra stycket AL).⁴⁸ I sammanhanget ska det dock beaktas att AL tidigare angav, innan revideringen år 2007, att nödtestamente skulle vara knutet till en särskild form. Ett nödtestamente kunde antingen utgöra ett muntligt vittnestestamente eller inneha formen av ett holografiskt sådant. I fall av muntligt nödtestamente skulle detta yttras inför två samtidigt närvarande vittnen, vilka rekommenderades anteckna vad som sagts, medan det skriftliga nödtestamente förutsatte att testatorn egenhändigt formulerade det tillsammans med en underskrift.⁴⁹

⁴⁶ Irene Nørgaard. *Arveret*. Köpenhamn: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 2013, s. 178–179.

⁴⁷ Hans Viggo Godsk Pedersen och Ingrid Lund-Andersen. *Family and Succession Law in Denmark*. 2. uppl. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV, s. 182; jfr. 4.2 kap. nedan.

⁴⁸ Jfr. L 100, 2006–07, s. 109.

⁴⁹ Anitta Godsk Pedersen och Hans Viggo Godsk Pedersen. *Familie- og arveret*. 10. uppl. Köpenhamn: Karnov Group Denmark A/S, 2018, s. 261–262.

Avsaknaden av formkrav i dansk rätt motiveras med den samhällsutveckling som skett under de senaste par decennierna och att typen av möjliga nödsituationer inte är de samma som vid stiftandet av tidigare AL. Som exempel nämns bland annat att soldater eller sjömän ska ges bättre möjlighet till efterlevnad av sin yttersta vilja. Därtill anses även elektroniskt upprättade testamenten tillförsäkra en bättre garanti till nödtestamentets giltighet, sedan elektronisk utrustning lättare kan spåras till testatorn.⁵⁰

Den nuvarande lagstiftningen anger inget krav på varken underskrift eller datering av nödtestamentet (jfr. 44 § AL). I praxis uppges dock detta vara av stor fördel eftersom det är förhållandena vid tidpunkten för upprättandet som är avgörande för frågan, om det var befogat att upprätta testamentet. Med beaktande av TFA 1998.101 V ansågs ett brev, vilket hävdades vara upprättat en och en halv månad före dödsfallet, inte utgöra ett nödtestamente i enlighet med 65 § AL. Trots att det låg inom ramen för tremånadersregeln kunde inte tidpunkten för upprättandet anses bevisad.⁵¹ Nödtestamenten upprättade via exempelvis ett sms-meddelande eller ett datorskrivet mejl är således att anse som fullt godtagbara, med förbehåll för att giltigheten kan påverkas av angivelsens innehåll.⁵²

4.1.1 Bevisbörda och krav på testatorn

Sedan lagrummet utesluter uppställandet av något formkrav placeras i stället bevisbördan på både testatorn och de kringliggande omständigheterna. Med *bevisbörda* avses i detta fall påvisandet av att testamentet dels upprättats av rätt person, dels att innehållet korresponderar med den egentliga testatorsviljan. Bevisbördan ligger som huvudregel på den som hävdar testamentets ogiltighet. Frågan om ogiltighet kan för övrigt även väckas i samband med att andra angivelser om ogiltighet i AL

⁵⁰ Finn Taksøe-Jensen. Testamenter. Nya konciperingsmåder og deres betydning ved generationsskifte. 1. uppl. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2002, s. 4.

⁵¹ Anne Louise Bormann et. al. *Arveloven af 2008 med kommentarer*. 1. uppl. Köpenhamn: Forlaget Thomson A/S, 2008, s. 373–374; jfr. 4.1.1 kap.

⁵² Bet. 1473/2000 s. 248.

aktualiseras. Utifrån den nuvarande bestämmelsen påverkar dock valet av angivelseform indirekt nödtestamentets tillförlitlighet, rent teoretiskt. Skulle således ett osäkert medium användas vid upprättandet av testamentet, samtidigt som det föreligger misstanke om att det ändrats eller manipulerats, minskar även sannolikheten att det accepteras.⁵³

Vid bedömningen av nödtestamentets riktighet ska fokus även riktas mot bevisregeln i 72 § AL. Den fastslår att ett nödtestamente kan ogiltigförklaras under förutsättning att testatorsviljan inte kan anses vara testatorns verkliga eller om det inte kan antas att testatorn var i "tillräckligt förnuftig ställning" för upprättandet. Således ställs inte bara krav på utformandet av testamentet utan även på själva testatorn som person.⁵⁴

4.2 Kravet på nöd eller sjukdom

Som utgångspunkt kan det danska nödtestamentet endast upprättas om testatorn i fråga inte haft möjlighet att upprätta ett testamente i enlighet med formkraven för något av de övriga två formerna (65 § första stycket AL). Vid bedömningen av nödfallet är det förhållandena vid tidpunkten för nödtestamentets upprättande som är avgörande.

Vid förekomsten av allvarlig sjukdom krävs inte att den ska ha uppstått plötsligt, men den ska uppfattas som så pass allvarlig att döden kan inträffa när som helst. Denna ansats avser även situationer bortom sjukdomstillstånd så som fall av allvarliga olyckor eller naturkatastrofer.⁵⁵ Nöden måste således ej vara faktisk, utan det räcker att testatorn upplever situationen i fråga som ett fall av nöd. Detta implicerar vidare att bedömningen av nödsituationen inte får vara för sträng heller. Visst utrymme måste ges till förmån för testatorns uppfattning av nödsituationen.⁵⁶

⁵³ Anne Louise Bormann et. al. *Arveloven af 2008 med kommentarer*, s. 374–375.

⁵⁴ Jfr. L 100, 2006–07, s. 112.

⁵⁵ Jfr. Anne Louise Bormann et. al. *Arveloven af 2008 med kommentarer*, s. 371–372.

⁵⁶ Bet. 291/1961, s. 102 f.

En viktig fråga som uppkommer i sammanhanget är huruvida självmord innefattas i kravet på nöd. Med utgångspunkt i att det är testatorns subjektiva uppfattning av situationen som ska beaktas, har testamenten som upprättats i samband med självmord kommit att accepteras.⁵⁷ Vad gäller praxis har det slagits fast att rättsinstitutet kan aktualiseras för personer med suicidal tendenser.⁵⁸ Denna bedömning grundar sig i att sådana individers lidande hindrar dessa från att följa de ordinära formkraven för ett testamente. Anmärkningsvärt är också att denna rätt gäller oavsett om personen planerat självmordet under en längre tid eller inte.

I 65 § andra stycket AL anges den särskilda tremånadersregeln. Likt angivelsen i svensk rätt stadgar den att nödtestamentet bortfaller i det fall inget hinder för upprättande av testamente inträffat inom loppet av tre månader.⁵⁹ Tidsfristen räknas först från tidpunkten då hindret för att upprätta ett ordinärt testamente upphör.⁶⁰

4.2.1 U 2000.1989 H

En sjuttiosjuårig man, T, togs in på sjukhus en morgon med anledning av sin sviktande hälsa. Samma morgon hade T bitt sin hyresvärd att ta kontakt med en advokat då han hade i åtanke att upprätta ett testamente. Då T varken var gift eller hade några barn avsåg han, i närvaro av advokaten och en sköterska, att låta kvarlåtenskapen tillfalla hyresvärden och dennes fru, i stället för att tillfalla hans syskon. Advokaten lämnade sjukhuset under eftermiddagen för att hämta en notarie och formulera testamentet i fråga. Då advokaten återvände till sjukhuset var T medvetlös varpå han inte kunde ange sin underskrift på dokumentet. T avled samma kväll.

⁵⁷ Irene Nørgaard. *Arveret*, s. 178–179.

⁵⁸ Jfr. U 2000.1340.

⁵⁹ Anitta Godsk Pedersen och Hans Viggo Godsk Pedersen. *Familie- og arveret*, s. 262.

⁶⁰ Irene Nørgaard. *Arveret*, s. 180.

Majoriteten i den danska Högsta domstolen fann att anteckningen utgjorde ett utkast till ett testamente och att sjuttiosjuåringen därför inte hade tänkt att han befann sig i en nödsituation när han formulerade innehållet i anteckningen. Domstolen bedömde att T hade trott att det fanns tillräckligt med tid för upprättandet av ett ordinärt testamente, varpå det åtminstone kan anses ha varit möjligt att förrätta ett sedvanligt vittnesmål i situationen. Villkoren för att skapa ett nödtestamente uppnåddes därför inte.

Även om ordalydelsen i AL ändrats sedan år 2008 skulle inte mycket vara annorlunda i sak, ifall en liknande situation uppstått i nutid. Detta rättsfall illustrerar således att vikt ska läggas på dokumentationen av testatorns faktiska vilja framför formen för angivelsen. Dessutom visar fallet att nödsituationer inte kan tolkas hur extensivt som helst.⁶¹

5 Analys och slutsats

Denna uppsats har efter en genomgång av samtliga relevanta aspekter påvisat att det minst finns lika många likheter som skillnader mellan rättssystemen. Det är vidare intressant att beakta hur pass stort inflytande rättsutvecklingen har haft på dagens sätt att bedöma nödtestamentens legitimitet. Genom praxis står det klart att nödtestamentet innehar en viktig plats i testamentsrätten då den aktualiseras i en rad olika sammanhang. Därför är det också viktigt att närmare undersöka hur den svenska bestämmelsen kan anpassas till den framtida samhällsutvecklingen.

5.1 Formkraven i förhållande till testatorsviljan

Under arbetets gång har det konstaterats att det föreligger en essentiell skillnad i synen på omständigheterna som legitimerar nödtestamentet. Med andra ord har det visat sig att den svenska rätten baserar sin bedömning av

⁶¹ Jfr. Anne Louise Bormann et. al. *Arveloven af 2008 med kommentarer*, s. 373.

nödtestamentets äkthet på ett visst antal formkrav, medan den danska rätten grundar sin bedömning på trovärdigheten hos testatorn och nödfallet. Med beaktande av angivelsen i ÄB antas de uppfyllda formkraven per se garantera att nödtestamente representerar den faktiska testatorsviljan. Vad gäller angivelsen i AL antas i stället sättet testatorn yttrar sig spela roll för bedömningen. Fortsättningsvis kan det därför sägas att bördan för den faktiska testatorsviljan är olika placerad.

Som kontrast till den fundamentala skillnaden, i synen på nödtestamentets utformning, tycks fall av självmord bedömas relativt analogt. Detta faktum är intressant då rättstillämpningen annars är så olik. Denna omständighet kan hittills endast motiveras med att synen på *nöd* i sig är lik mellan länderna. I praxis har det konstaterats att bedömningen också är relativt lik; även om synen vad som utgör en nödsituation har vissa ramar, är dessa ganska vidsträckta.

5.1.1 Rättshistorisk inverkan

Den rättshistoriska studien påvisar initialt varför det föreligger så pass stora likheter mellan den danska och svenska testamentsrätten. I rättsutvecklingen har inspiration tagits från varandra sedan rättskulturen är likartad i bägge länder. Språket och geografin nämns som ytterligare anledningar i sammanhanget då exempelvis bägge länder utgör parter till den nordiska arvskonventionen. Med den historiska redogörelsen har det därför kunnat påvisas varför också ordalydelsen i respektive lagrum är sig så pass lik.

I kontrast till de likheter som föreligger mellan 10 kap. 3 § ÄB och 65 § AL, måste en fundamental skillnad belysas. Det danska nödtestamentets avsaknad av formkrav grundar sig i att staten redan har ett visst engagemang vid upprättandet av ordinära testamenten (jfr. 63 § AL). Det danska nödtestamentet kan därför ses som en kompensering för detta. Åtskillnaden mellan rättsväsen illustreras ytterligare då Sverige

kategoriseras utifrån ett östnordiskt rättssystem medan Danmark anses tillhöra det västnordiska. Orsakerna till denna situation kan härledas långt bak i tiden. Redan vid testamentets introducering i den svenska rätten på 1200-talet har en maktkamp mellan auktoritativa institutioner och den enskilde förelegat. Den oenighet som tidigare förelåg mellan kyrka och stat – senare landsbygd och stad – återspeglas i dag i uppfattningen att statlig inblandning inte hör hemma i situationer då ett testamente upprättas. I dansk rätt föreligger dock den motsatta uppfattningen, även om den inte är lika stark som i andra rättssystemen. Befintligheten av notariattestamenten har således bidragit till att en lika stark beviskontroll inte behövs för det danska nödtestamentet.

5.2 Avslutande kommentarer

Tjugosjuåringen som inte kunde upprätta sitt nödtestamente genom ett sms-meddelande åskådliggör ett dilemma som det svenska rättssystemet står inför på testamentsrättens område. Digitalt upprättade nödfallstestamenten är omöjliga att legitimera enligt svensk rätt eftersom befintliga formkrav förutsätter antingen närvaron av två solennitetsvittnen eller existensen av en underskrift. Dessa formkrav kan inte i nuvarande form tillämpas på digitalt upprättade nödtestamenten.

I den danska rätten betraktas digitala nödfallstestamenten friare i jämförelse med den svenska angivelsen eftersom det inte finns några formkrav för nödtestamentet. Härvid placeras dock en större börda på både den enskilde och omständigheterna för nödfallet. I vilken utsträckning denna börda rent faktiskt möjliggör upprättandet av digitala nödtestamenten framkommer inte. Som ovan nämnt handlar det överlag dels om en kompensering för den involvering staten redan har i upprättandet av notariattestamenten, dels kan det även betraktas som ett försök från danskt håll att anpassa lagstiftningen efter samtiden.

Sammanfattningsvis skiljer sig de bägge rättssystemen på så vis att den svenska rätten fäster större vikt vid formkraven, medan den danska rätten har ett större fokus på tydligheten i testatorsviljan, som metod för att bevisa ett nödtestamentes äkthet. Således blir slutsatsen även att den danska rätten lämnar ett större utrymme för mängden sätt ett nödtestamente kan upprättas på. Sedan digitaliseringen utgör en del av vardagslivet kan det argumenteras för att den danska lagangivelsen bättre lämpas till nutida förhållanden. Det finns därför anledning att fråga sig om inte möjligheten till digitala nödtestamenten i Sverige är en förglömd rättighet.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Agell, Anders. 2003. *Testamentsrätt. En lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull*. 3. uppl. Uppsala: Iustus Förlag AB.

Agell, Anders; Danielsen, Svend; Kangas, Urpo; Lødrup, Peter; Nielsen, Linda. 2002. *Äktenskapsrätten och successionsrätten i de fem nordiska länderna. Om möjligheterna och nyttan av lagharmonisering. En sammanfattande rapport*. 1. uppl. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Asland, John; Bormann, Anne Louise; Brattström, Margareta; Danielsen, Svend; Eeg, Thomas; Frantzen, Torstein; Friðriksdóttir, Hrefna; Holdgaard, Marianne; Jänträ-Jareborg, Maarit; Kjærheim Fredwall, Katrine; Singer, Anna; Trabjerg, Hounsgaard; Tuunainen, Pekka. 2012. *Utviklingen i nordisk arverett – tegn i tiden*. Oslo, Norge 24 oktober.

Beckman, Nils. *Familjerätt 1931–1935*. SvJT 1937, s. 828–837.

Bentzon, Viggo. 1910. *Den danske arveret*. 1. uppl. Köpenhamn: G. E. C. Gads Forlag.

Bormann, Anne Louise; Hounsgaard Tranbjerg, Ib & Taksøe-Jensen, Finn. 2008. *Arveloven af 2008 med kommentarer*. 1. uppl. Köpenhamn: Forlaget Thomson A/S.

Boström, Viola. 2003. *Tolkning av testamente. Skrifter från Juridiska institutionen vid Umeå universitet No 7/2003*. Umeå: författaren och Juridiska institutionens skriftserie.

Brattström, Margareta & Singer, Anna. 2009. *Rätt – Arv. Fördelning av kvarlåtenskap*. 4. uppl. Uppsala: Iustus Förlag AB.

Ekeberg, Birger & Guldberg, Harry. 1931. *Den nya testamentslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*. 1. uppl. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag.

Eriksson, Anders. 2008. *Arv och testamente*. 1. uppl. Stockholm: Anders Eriksson/Thomson Förlag AB.

Godsk Pedersen, Anitta & Godsk Pedersen, Hans Viggo. 2018. *Familie- og arveret*. 10. uppl. Köpenhamn: Karnov Group Denmark A/S.

Juridiska Föreningen vid Stockholms Universitet. (red.). 1964. *Svensk rättshistoria, II. Familjerättens historia efter föreläsningar av Professor Jan Eric Almquist*. 3. uppl. Stockholm: Juridiska Föreningens Förlag.

Källström, Kent. 2015. *Om testamentsförordnande*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Lind, Göran & Walin, Gösta. 2008. *Kommentarer till Ärvdabalken. Del I (1–17 kap.), arv och testamente*. 6. uppl. Stockholm: författarna och Norstedts Juridik AB.

Modéer, Kjell Åke. 2010. *Historiska rättskällor i konflikt. En introduktion i rättshistoria*. 3. uppl. Stockholm: Kjell Å Modéer & Santérus Förlag.

Nørgaard, Irene. 2013. *Arveret*. 1. uppl. Köpenhamn: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Taksø-Jensen, Finn. 2002. *Testamenter. Nye konciperingsmåder og deres betydning ved generationsskifte*. 1. uppl. Köpenhamn: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Valguarnera, Filippo. 2019. Komparativ juridisk metod. I Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 143–176.

Viggo Godsk Pedersen, Hans & Lund-Andersen, Ingrid. 2016. *Family and Succession Law in Denmark*. 2. uppl. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV.

Offentligt tryck

Sverige

Myndighetspublikationer

Nordiska ministerrådet. 2013. *Den nordiska konventionen om arv, testamente och boutredning (antagen i Köpenhamn 19.11.1934)*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Propositioner

Prop. 1930:10. Förslag till lag om testamente m. m. Stockholm: 1930.

Prop. 1958:144. Förslag till ärvdabalk m. m. Stockholm: 1958.

Prop. 1988/89:88. Om upphävande av reglerna om bevakning av testamente m.m. Stockholm: 1989.

Statens offentliga utredningar

SOU 1929:22. *Förslag till lag om testamente m.m.* Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. Stockholm: 1929.

SOU 1954:6. *Ärvdabalk*. Förslag av ärvdabalkssakkunniga. Stockholm: 1954.

Danmark

Betänkanden

Betänkning nr. 1473. Betänkning om revision af arvelovgivningen mv. Köpenhamn: 2000.

Betänkning nr. 291. Betänkning om arvelovgivningen. Köpenhamn: 1961.

Lovforslag

Lovforslag L 100, 2006–07. Forslag till arvelov. Köpenhamn: 2007.

Elektroniska källor

Talic, Aldijana. 2014. Han fick inte testamentera bort sina pengar via sms. *Sveriges Radio*. 24 februari. <https://sverigesradio.se/artikel/5791414> (Hämtad 2021-04-21).

Jakobsen, Susanne. 2012. Er dansk testamente gyldigt i Sverige? *Berlingske*. 7 juni. <https://www.berlingske.dk/er-dansk-testamente-gyldigt> (Hämtad 2021-04-28).

Övrig dokumentation

Bjarne Larsson, Gabriela. “Omsorg av själen – vård av kroppen”, *Historisk tidskrift*, 131:3, 2011, s. 433–458.

Kompendier utgivna av Juridiska Föreningen vid Stockholms universitet. 1964. *Svensk rättshistoria. II. Familjerättens historia efter föreläsningar av Professor Jan Eric Almquist*. 3. uppl. (rev.). Stockholm: Juridiska Föreningens Förlag.

Rättsfallsförteckning

Nationell rätt

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1930 s. 197

NJA 1938 s. 58

NJA 1938 s. 511

NJA 1939 s. 364 I

NJA 1967 s. 158

NJA 1993 s. 341

Hovrätt

RH 1983:11

Svea hovrätts dom 2013-06-13 i mål T 11306-12

Danmark

Højesteret

U 2000:1989 H

U 2000:1340 H

Tidsskrift for Familie- og Arveret

TFA 1998.101 V

Stefan Balcanovic

2021-05-25